

Triglav v letu 1895: postavitve stolpa, rojstvo simbola¹

Triglav in 1895: The Building of the Tower and the Birth of a National Symbol

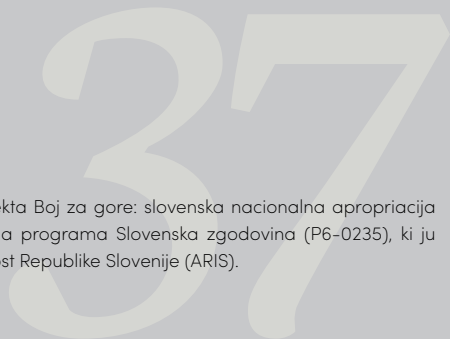

Peter Mikša

<https://doi.org/10.64651/8-1-2>

---

1 Prispavek je nastal v okviru raziskovalnega projekta Boj za gore: slovenska nacionalna apropracija Alp (19.–21. stoletje) (J6-60101), ter raziskovalnega programa Slovenska zgodovina (P6-0235), ki ju financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

IZVLEČEK

Leto 1895 pomeni prelomnico v zgodovini slovenskega planinstva, kulturne geografije Triglava in procesa nacionalne simbolizacije gora. V tem letu je dovški župnik Jakob Aljaž od lokalne občine odkupil vrh Triglava in na njem lastnoročno načrtoval, naročil ter organiziral postavitve kovinskega stolpa, ki je takoj postal prepoznaven simbol slovenstva in je nemudoma dobil ime Aljažev stolp. Postavitve stolpa ni bila zgolj tehnično ali planinsko dejanje, temveč izrazito politična gesta v času naraščajočih napetosti med slovensko in nemško planinsko dejavnostjo v Julijskih Alpah. Članek kronološko predstavi ključne faze leta 1895: od ideje, načrtovanja in izdelave stolpa, njegovega prenosa in postavitve na vrhu, do blagoslova in zgodnjih odzivov v javnosti. Posebna pozornost je posvečena analizi prve vpisne knjige v stolpu, ki omogoča vpogled v zgodnje obiskovalce Triglava in simbolni učinek stolpa že v prvi sezoni. Prispevek tako povezuje mikrozgodovinski pristop z vprašanji nacionalne identifikacije, simbolne topografije in kulturne apropiacije naravne krajine.

Ključne besede

Jakob Aljaž; Aljažev stolp; Triglav; leto 1895; narodni simbol; kulturna geografija

ABSTRACT

The year 1895 marked a turning point in the history of Slovenian mountaineering, the cultural geography of Triglav and the national symbolic appropriation of the mountains. In that year, Jakob Aljaž, a priest from Dovje, bought the summit of Triglav from the local municipality and personally designed, commissioned and organised the construction of a metal tower on the summit. The structure immediately became a powerful emblem of Slovenian identity. The construction of the Aljaž Tower was not just a technical or alpine initiative, but a deliberate political act in the context of growing tensions between Slovenian and German mountaineering organisations in the Julian Alps. This article reconstructs the chronology of

events in 1895, from the idea, planning and construction of the tower to its transport, erection, inauguration and reception. Particular attention is paid to analysing the original summit register, which provides information about the first visitors.

Keywords

Jakob Aljaž; Aljaž Tower; Triglav; 1895; national symbol; cultural geography

PREDZGODBA – RAZLOGI BOJA ZA GORE V DANAŠNJIH SLOVENSКИH ALPAH

V drugi polovici 19. stoletja so Alpe postale prizorišče novih oblik družbenega tekmovanja. Gore niso bile več le prostor zgodnjega planinskega raziskovanja in občudovanja narave, temveč so z večanjem gorskega turizma in rekreacije postale polje kulturnega in političnega vpliva. V času nacionalnih prebujenj so vrhovi, markirane poti in planinske kočje tako dobili simbolno vrednost, saj so postajali znamenja pripadnosti in orodje za utrjevanje narodne navzočnosti v določenem prostoru.

V Habsburški monarhiji je planinstvo kot organizirana dejavnost začelo živeti po sprejetju svobodomiselnih zakonov o društvih v 60. letih 19. stoletja. Ti so omogočili ustanavljanje kulturnih, izobraževalnih in športnih društev, med katera je sodilo tudi planinstvo. Prvo alpsko planinsko društvo je leta 1862 nastalo v Avstriji², kmalu so mu sledila švicarsko in italijansko društvo, leta 1869 pa še nemško.³ Nemško planinsko društvo, ki se je pozneje z združitvijo avstrijskega preimenovalo v Nemško-avstrijsko planinsko društvo (Deutscher und Österreichischer Alpenverein – DÖAV), je v nekaj desetletjih postalo najmočnejša organizacija v Alpah. Združevalo je številne člane, imelo bogate finančne vire in natančno zastavljeno strategijo, ki je obsegala gradnjo planinskih koč, urejanje poti ter skrbno širjenje svojega vpliva v gorskih območjih, ki so jih imeli za pomembne.⁴

Planinstvo in alpinizem se je v drugi polovici 19. stoletja zelo razširil po Alpah.

Arhiv Peter Mikša

2 Prvi na svetu nasploh je bil v Londonu leta 1857 ustanovljen Alpine club.

3 Mikša, Peter in Kornelija Aljec. *Slovensko planinstvo skozi čas*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2022, 24.

4 Prav tam, 34.

Tudi v slovenskih deželah monarhije so Nemci hitro prevzeli pobudo. Leta 1874 je bila v Ljubljani ustanovljena Kranjska sekcija DÖAV, ki je že v nekaj letih prevzela osrednjo vlogo pri urejanju poti in gradnji koč v Julijskih Alpah.⁵ Posebej se je osredotočila na Triglav in njegovo neposredno okolico, saj je bil kot najvišji vrh slovenskega ozemlja prestižen cilj in hkrati naravni simbol, ki ga je bilo vredno vključiti v svoj vplivni krog. V 80. letih 19. stoletja so na tem območju postavili več pomembnih postojank, med drugim leta 1880 Erzherzogin Maria Theresia-Hütte, današnji Dom Planika, kočo pri Triglavskih jezerih in leta 1887 Triglav-Hütte, ki je kmalu dobila ime Deschmannova kočica oz. Deschmann haus⁶ po predsedniku kranjske sekcije Karlu Deschmannu. V nemških zemljevidih in vodnikih se je uveljavilo ime Terglau, kar je dodatno utrjevalo predstavo, da gre za nemški prostor. Planinska dejavnost v slovenskih Alpah je bila tako v zadnjih desetletjih 19. stoletja pod močnim nemškim vplivom, kočice in poti pa so bile urejene in oskrbovane tako, »da bi se nemški turisti počutili kot doma.«⁷

Nemška prisotnost ni bila naključna. Bila je načrtovana in dosledna. Kažipoti so bili napisani izključno v nemščini, oskrbniki koč so govorili nemško in pogosto namenjali več pozornosti nemškim gostom.⁸ Poti so speljali in označili tako, da so se ujemale z izhodišči in tokovi nemških planinskih obiskovalcev, kar je še krepilo občutek, da je ta gorski svet njihov. Simbolno težo tega pristopa je razkrila tudi otvoritev Triglav-Hütte leta 1887, ko je predsednik kranjske sekcije Karl Deschmann⁹ nagovoril zbrane z izrazito nacionalno obarvanim govorom. Slovesnost je bila še posebej zaznamo-

---

5 Več o Nemško-avstrijskem planinskem društvu v: *Deutscher und Österreichischer Alpenverein »Section Krain« in Laibach 1874–1901*. Ljubljana: Selbstverl. der Section Krain des deutschen und österreichischen Alpenvereines, 1901.

6 Današnji Staničev dom.

7 Strojín, Tone. *Zgodovina slovenskega planinstva: Slovenska planinska organizacija: SPD-PZS: 1893–1948–2003*. Radovljica: Didakta, 2009, 104.

8 Mikša, Peter. »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga«: Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju. *Zgodovinski časopis*, 69/1-2 (2015), 114.

9 Karl Deschmann oz. Dragotin Dežman je bil do leta 1861 velik rodoljub in celo pesnik, nato pa je pres-topil v nemško stranko in postal njen voditelj. Ko je postal predsednik stranke, se je podpisoval le še v nemški različici priimka, to je Deschmann. Več v: Mikša, Ajlec: *Slovensko planinstvo skozi čas*, 28.

vana z zaključnim stavkom njegovega nastopa, ki se je glasil: »*Und du, Altvater Triglav, strecke deine Hand schützend über unsere deutsche Erde*« (v prevodu In ti, oče Triglav, iztegni svojo roko in varuj našo nemško zemljo).¹⁰

Deschmanhaus pod Triglavom.

Arhiv Peter Mikša

Za Slovence, ki so se v tem obdobju borili za večjo rabo svojega jezika in za lastne kulturne ustanove, je bil tak pristop boleč in izzivalen. Narodno prebujenje se je v zadnjih desetletjih 19. stoletja krepilo, telesna kultura in dejavnosti, ki bi jih danes opredelili kot šport, pa so postajale pomemben del gradnje narodne identitete. Planinstvo je imelo v tem okviru posebno mesto, saj je združevalo telesno dejavnost, kulturno ozaveščanje in politično simboliko. Gore, še posebej Triglav, so bile v slovenskem narodnem

---

¹⁰ Debelak Deržaj, Mira Marko. »Kronika Triglava.« *Planinski vestnik*, 49/2 (1949), 46. Henrik Tuma se spominja malo drugače: »Živo so mi zazvenele v spomin besede Dežmanove, ki je takrat govoril slavnostni govor ter, z razprostrto roko kažoč na Triglav, klical: *Und du höher Triglav, blicke auf uns deutsche Söhne und schüttele beschützend dein Haupt über unsere deutsche Erde!*« Tuma, Henrik. »Po severni steni Triglava.« *Planinski vestnik*, 9/9 (1910), 193.

imaginariju prostor skupne dediščine, naravne lepote in močne simbolne vrednosti. Na terenu pa je bil ta prostor zaznamovan s tujimi napisi, nemškimi kočami in vodniki, ki so bili sicer domačini, a so delovali v okviru nemških društev in pravil.¹¹

Maria Theresia-Hütte pod Triglavom.

Arhiv Peter Mikša

Prvi poskus ustanovitve slovenskega planinskega društva sega v leto 1872, ko so v Bohinju pripravili društvena pravila za Triglavске prijatelje, vendar jih deželne oblasti niso potrdile.¹² Posledično je ideja za dve desetletji zamrla in prostor so napolnila nemška društva. Šele 27. februarja 1893 je bilo v Ljubljani ustanovljeno Slovensko planinsko društvo (SPD), ki si je zadalo nalogo, da utrdi slovensko navzočnost v gorah.¹³ Sprva društvo ni

11 Mikša, Peter in Zorn Matija. »The «battle» for the mountains: Germans versus Slovenes in the South-Eastern Alps in the late 19th and early 20th century.« V: *Advances in environmental research*, ur. Justin A. Daniels, 199–227. New York: Nova Science Publishers, 2018, 207–208.

12 Mikša, Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 23–26.

13 Arhiv republike Slovenije (SI ARS), 0068A, Register društev, št. 3342, Slovensko planinsko društvo, Pravila društva.

imelo moči, da bi izpodrinilo nemške postojanke, a je postavilo temelje za širši odpor proti ponemčevanju gorskega sveta. Njegove podružnice so gradile kočje, markirale poti in postavljale slovenske kačipote, kar je bilo v takratnih razmerah pomembno kulturno in politično dejanje.¹⁴

Boj za gore, kot so ga poimenovali sodobniki, je bil več kot tekmovanje med planinskimi društvi. Bil je preplet kulturnega in športnega prizadevanja, v katerem je vsaka nova kočja ali označena pot imela dvojno vlogo. Po eni strani je služila planincem kot praktična pridobitev, po drugi pa je pomenila jasno sporočilo o narodni pripadnosti prostora.¹⁵ Vsaka pridobitev je bila majhna, a pomembna zmaga v širši tekmi za jezik, kulturo, prostor in prestiž.

V takšnem ozračju tekmovalnosti in simbolnega boja je začela dozorevati zamisel, da bi tudi na vrhu Triglava stal nedvoumen slovenski simbol. Ta vrh, ki je bil po naravi in legi najvišji v deželi, a po upravljanju in nadzoru trdno v nemških rokah, je bil naravna izbira za tovrstno dejanje. Idejo je nekaj let pozneje uresničil dovški župnik Jakob Aljaž. Za razumevanje njegovega motiva in vztrajnosti pa moramo najprej spoznati njegovo pot na Dovje in prve izkušnje s Triglavom, ki so ga prepričale, da je napočil čas za odločilen korak.

JAKOB ALJAŽ – ROJSTVO, OTROŠTVO IN POT DO DOVJEGA

Jakob Aljaž se je rodil 6. julija 1845 v Zavrhu pod Šmarno goro v številčni kmečki družini. Oče Anton Aljaž, po domače Bačnikov, je bil kajžar, mati Elizabeta, roj. Jarc, pa je izhajala iz Gabrja pri Dobrovi. V družini je bilo deset otrok, Jakob je bil šesti po vrsti.¹⁶ Otroštvo je preživel v skromnih

---

14 Mikša, Peter in Matija Zorn. »Nacionalno "markiranje" slovenskih gora pred prvo svetovno vojno; National marking of Slovenian mountains before World War I.« *Igra ustvarjalnosti*, 6/6 (2018), 25.

15 Prav tam, 25.

16 Mikša, Peter in Maja Pirš. »Triglavski kralj«, sin Elizabete Jarc iz Gabrja.« *Domači kraj: zbornik Občine Dobrova – Polhov Gradec in okoliških krajev*, 7/7 (2025), 32.

razmerah, kjer so vsakdanje življenje oblikovali delo na polju, medsebojna pomoč in navezanost na domačo zemljo. Starša sta kljub omejenim možnostim spodbujala izobraževanje, kar je bilo tedaj na podeželju prej izjema kot pravilo.

Julij				Julius - Augustus		1844		
19 gab. - gab. 1/2	Škerjanka	6	Peter	1	1	1	Gregor Lorman Huber	Elisabeth Pavlovich
19 gab. - gab. 1/2	Škerjanka	7	Maria	1	1	1	Anton Lorman Huber	Marianna Koyet
19 gab. - gab. 1/2	Škerjanka	2	Jakob	1	1	1	Anton Lorman Huber	Elisabeth Farg
19 gab. - gab. 1/2	Škerjanka	25	Margaritha	1	1	1	Gregor Lorman Huber	Elisabeth Gregorich
18 gab. - gab. 1/2	Škerjanka	23	Maria	1	1	1	Anton Lorman Huber	Maria Paulich
23 gab. - gab. 1/2	Škerjanka	23	Anna	1	1	1	Anton Lorman Huber	Elisabeth Farg

Krstni oz. rojstni vpis Jakoba Aljaža leta 1845.

Vir: NAŠL: Smlednik, Krstna knjiga 1812–1847, str. 230.

Prve razrede ljudske šole je obiskoval v Smledniku, nato pa nadaljeval šolanje na ljubljanski normalki. Učitelji so hitro opazili njegovo nadarjenost, zato je šolanje nadaljeval na ljubljanski gimnaziji, kjer je bil pouk v nemščini. Leta 1866 je odšel na Dunaj in se vpisal na študij klasične filologije. Na univerzi je poglobljajal znanje grščine, latinščine in starocerkvene slovanščine, z namenom, da postane profesor.¹⁷ Študijska pot pa se je prekinila, ko je umrl oče. Zaradi družinskih okoliščin se je vrnil domov in na željo matere vstopil v ljubljansko bogoslovje. Po štirih letih je bil 31. julija 1871 posvečen v duhovnika in novo mašo daroval v domači župniji Smlednik.¹⁸

17 Kumer, Zmago in Igor Grdina: »Aljaž, Jakob (1845–1927)« Dosegljivo na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi127893/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (dostop: 20. avgust 2025).

18 Prva tam.

Ljubezen do gora je spremljala Aljaža že iz mladih let. Kot dijak in kasneje kaplan je pogosto hodil na bližnje vrhove, kot so Blegoš, Kum in Storžič, med službovanjem v Trziču pa na Begunjščico in druge karavanške gore. S prihodom na Srednjo Dobravo se je začel vedno bolj usmerjati tudi v Julijske Alpe in postopoma približeval Triglavu.¹⁹

Na njegovem vrhu je prvič stal leta 1887, ko ga je tja popeljal mojstranski vodnik Jernej Skumavec – Šmerc. Prenočila sta v novozgrajeni Deschmannovi koči, ki je bila, kot je že bilo poudarjeno v lasti Kranjske sekcije Nemško-avstrijskega planinskega društva. Vrh sta dosegla po ozkem grebenu med Malim in Velikim Triglavom, še brez jeklenic in varoval. Takrat je Aljaž na lastne oči videl, kako močno je bil najvišji vrh slovenskih Alp zaznamovan z nemško prisotnostjo – od imena koče in jezika oskrbnikov do kašipotov in načina urejanja poti.²⁰

Leta 1889 je bil imenovan za župnika na Dovjem, župniji, ki je obsegala tudi Mojstrano in dolino Vrata – izhodišče številnih poti na Triglav. S tem se je znašel v neposredni bližini gora, ki so ga že dolgo privlačile, zdaj pa so postale del njegovega vsakdanjega življenja in dela.

Ko je prišel na Dovje, je stopil v okolje, kjer so nemška planinska društva obvladovala skoraj vso planinsko infrastrukturo. Na kočah in poteh je prevladovala nemščina, domačini, ki so delovali kot vodniki, pa so bili večinoma vključeni v nemške organizacije. To stanje ga je motilo.²¹ Dobro je poznal pomen jezika, simbolov in prisotnosti v prostoru, še posebej v okolju, kjer so domačini živeli ob vznožju Triglava, a je bil ta v planinskem svetu predstavljen kot del nemškega kulturnega prostora.

V teh letih je med Slovenci v okviru Slovenskega planinskega društva začela nastajati mreža podružnic, ki so si prizadevale za gradnjo domačih koč, označevanje poti v slovenskem jeziku in širjenje planinstva kot dela

---

19 Mikša, »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah«, 35.

20 Prav tam, 115.

21 Mlakar, Janko. *Jakob Aljaž, triglavski župnik*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 1953, 9–14.

narodne kulture.²² Aljaž se je kmalu povezal z vodilnimi možmi teh prizadevanj in postal dejaven v radovljiški podružnici, ki je bila tedaj eno osrednjih oporišč za območje Julijskih Alp. O razmerah, ki jih je našel ob prihodu na Dovje, je sam zapisal:

»Na Dovjem se mi je pokazalo novo polje: turizma in slovensko planinstvo. Žal skoraj vse je bilo nemško, ko pridem na Dovje; Alpenverein postavlja nemške napise in nastavlja in dobro plačuje nemške vodnike (rojene Slovence). Ko ljudi izpodbujam, da ustanovimo požarno brambo, hočejo nemški jezik imeti za poveljstvo; komaj zmagam s slovenščino! Leta 1890 se zida velika cementna tovarna s tujim kapitalom, uradniki so Nemci, le delavec je še Slovenec.«²³

V takšnem okolju, prežetem z nemško prisotnostjo, je ob pogovorih z domačini in ob lastnih obiskih Triglava vse jasneje razmišljal, da bi moral na vrhu stati znak, ki bi potrjeval slovensko prisotnost in pripadnost tega prostora.

NAKUP, POSTAVITEV IN POSLEDICE POSTAVITVE STOLPA

Aprila 1895 je Jakob Aljaž pred dovško in mojstransko občino zaprosil, da odkupi sam vrh Triglava. 15. aprila sta mu občini prodali vrhnji del Velikega Triglava, tako imenovano špico, za en goldinar. Parcela je merila približno šestnajst kvadratnih metrov.²⁴ Aljaž je nakup opravil hitro in brez veliko razprave, saj je šlo za zemljišče, ki ga zaradi skromne površine in zahtevnih razmer nihče ni imel za posebno uporabnega. Zanj pa je bil to predvsem pravni temelj, da bi lahko na lastni zemlji uredil skromno zavetje in postavil vidno znamenje, ki bi bilo trajno. Že v zimskih mesecih si je v župnijski sobi s kredo na tla narisal obliko in mere zamisli, ki jo je nosil v sebi. Predstavljal si je pokončen kovinski valj, premera približno meter in

---

22 Mikša, Peter, Matej Ogrin in Kristina Glojek. »Od kod gorska identiteta Slovencev?« *Geografski zbornik*, 64/3-4 (2017), 20–21.

23 Aljaž, Jakob. »Oris mojega življenja.« *Planinski vestnik*, 23/10 (1923), 46.

24 Kupna pogodba, original hrani Slovenski planinski muzej.

četrt ter višine dobrega moža s stožčasto streho in z drogom, na katerem se vrti majhna kovinska zastavica z

Jakob Aljaž.
Arhiv Peter Mikša

letnico 1895. V notranjosti je predvidel klop in nekaj najnujnejše opreme, da bi se človek na vetru in mrazu lahko umiril in spočil.²⁵ V Planinskem vestniku so že maja 1895 zapisali: »Marsikomu se morebiti zdi ves načrt neizvršljiv, a jekleni vztrajnosti in požrtvovalnosti g. župnika se bode gotovo posrečila izvršitev te čudovite stavbe. Aljažev stolp bo najvišja stavba ne le na Slovenskem, ampak nasploh po slovanskem svetu.«²⁶

Jakob Aljaž je izdelavo stolpa zaupal svojemu prijatelju, kleparskemu mojstru Antonu Belcu iz Šentvida pri Ljubljani. Kot je poročal v svojem dnevniku, mu je naročil:

»Vse kar ti bom povedal si zapiši. Prinesi 3 štokrle, nariši krog okoli njih in izmeri premer. Usedi se na enega od njih, izmeri od tal do oči. Vstani in še enkrat izmeri do oči. Na vrhu Triglava sem kupil zemljo na katero želim postaviti železni stolp v obliki valja s stožčasto streho in s pravokotnimi linicami za okenca, ki naj gledajo na vse strani neba. Tebe bi pa prosil, da mi to narediš in tudi postaviš.«

Anton Belec mu je na to rekel: »Pa res drži, da je od norca do genija samo korak. No, ne zameri, vendar je tako: to, da misliš na vrhu Triglava postaviti stolp, je čista norost, načrt pa je tako genialen, da stolp lahko začnem takoj delati.«

»Saj ne gre zame, za vse nas Slovence gre. Triglav moramo vrniti Slovincem!« je odvrnil Aljaž. Toliko časa mu je govoril o višjih razlogih za postavitve stolpa na vrhu Triglava, da mu je nazadnje Anton Belec rekel:

25 Aljaž, Jakob. »Planinski spomini.« *Planinski vestnik*, 23/5 (1923), 65.

26 »Aljažev stolp na Triglavu.« *Planinski vestnik*, 1/1 (1895), 76–77.

»Vzamem besedo nazaj. Nisi norec, samo velik zanesenjak si. In velik Slovenec. Zdaj sem šele sprevidel, da le taki ljudje premikajo svet. Da bom tudi jaz nekaj prispeval k slovenski stvari, ti obljubim: stolp bom dokončal v najkrajšem možnem času in to – zastonj! Da bo Triglav res slovenski!«²⁷

Aljažev stolp.
Arhiv Peter Mikša

Belec je načrt še izboljšal in nato »brez dobička in zaslužka« iz posameznih kosov kovine, težkih od petnajst do dvajset kilogramov, izdelal stolp.²⁸ Dele stolpa so z vlakom prepeljali v Mojstrano,²⁹ nato pa jih je šest krepkih nosačev v enem tednu znosilo na Triglav. Stolp so šli postavljat Aljaž s svojima pomočnikoma Janezom Klinarjem – Požgancem in Tomažem Koširjem – Kobarjem in mojster Belec s svojim delavcem. Prenočili so v Dežmanovi koči. Ker je bila zjutraj gosta megla, je Aljaž ostal v koči in od tam poslušal,

27 Mikša, »Da je triglav ostal v slovenskih rokah«, 117.

28 Aljaž, »Planinski spomini«, 65.

29 »Aljažev stolp na Triglavu.« *Slovenec*, 6. avgust 1895, 3.

kako zbijajo in z vijaki pritrjujejo skupaj dele stolpa, ki je bil sestavljen v petih urah, dne, 7. avgusta 1895. Vse stroške postavitve je nosil Aljaž, stolp ga je stal 300 goldinarjev.³⁰

V stolp je Aljaž dal postaviti tri okrogle stole, dva samovarja, šest kositrnih kozarcev, barometer in termometer ter posodo špirta za samovar. Na steno v notranjosti pa je dal preslikati Pernhartovo³¹ Triglavsko panoramo z imeni gora in krajev; »*potnik se lahko orientira, krasni razgled uživa lahko več ur, ker ga ne ovira ne mraz ne vihar, ko pride upehan čez strme stene vrh Triglava.*«³² V stolpu je dodal tudi spominsko knjigo.

Slavnostno odprtje in blagoslovitev stolpa sta bila 22. avgusta 1895.³³ Navzoči so bili Aljaž, Matej Hubad, Andrej Gassner ter Aljaževa zvesta pomočnika Janez Klinar – Požganc in Tomaž Košir – Kobar. »*Požganc vrže dinamitni patron, ki močno počí, zamašek šampanjske buteljke skoči kvišku s pokom, mi zapojemo Ave maris stella, potem Triglav moj dom,*³⁴ *in otvoritev je bila končana,*« se je Aljaž, ki naj bi takrat pel kleče, objemajoč stolp in s solzami v očeh, spominjal odprtja.³⁵ Napis Aljažev stolp na stolpu je bil prvi slovenski napis na Triglavu in v njegovi okolici.

Hkrati z gradnjo stolpa je Aljaž tik pod vrhom Triglava na južni strani na pobudo in na stroške Slovenskega planinskega društva dal v skalo izsekati še jamo, t. i. Staničevo zavetišče, v katerega bi se planinci zatekli »*zoper*

---

30 Aljaž, »Planinski spomini«, 65–67.

31 Marko Pernhart (1824–1871) je bil tudi mojster slikanja panoram z gorskih vrhov. Naslikal jih je 27. Največja (z Velikega Kleka – Grossglocknerja) meri v dolžino skoraj 20 metrov, v višino pa nekaj manj kot tri metre. Panorama s Triglava v dolžino meri šest metrov in pol.

32 Aljaž, »Planinski spomini«, 66.

33 Prav tam, 2.

34 Pesem »Oj, Triglav moj dom«, ki jo je uglasbil Jakob Aljaž, napisal pa Matija Zemljič so prvič zapeli prav na slovesnosti ob odprtju stolpa.

35 Aljaž, Jakob. »Planinski spomin.« *Planinski vestnik*, 22/6 (1922), 85.

hudo uro in strelo.»³⁶ Nastala je luknja s prostorom za kakih 20 ljudi, z mizo, klopjo in nezaklenjenimi vrati.³⁷

Nakup zemljišča in izgradnja stolpa sta Aljažu prinesla pravi pravdarski spopad z nemškimi (planinskimi) organizacijami, ki so se ga lotile s trditvijo, da je ob izgradnji stolpa uničil podzemno triangulacijsko točko prvega reda. Z obtožbami so želeli doseči podrtje stolpa. Aljaž se je obtožbam uprl, češ da so 40 let prej civilni inženirji postavili na vrhu le leseno piramido za meritve, ki pa je bila zaradi vremena kmalu uničena. Preiskava, ki jo je vodil češko-nemški deželni geometer, se je vlekla kar pol leta, ne da bi Aljaž zanj najprej sploh vedel. Pri tem so bili zaslišani kmetje, planinci, lovci in vodniki.³⁸ Aljaž v dovški župnijski kroniki piše: »*Pozneje so nastale pravde, češ, Aljaž, da je baje pokončal vojaški Triangulierungspunkt I. Ordnung v zemlji, kjer stoji turn. Tak so trdili nemški nasprotniki.*»³⁹ Vendar pa je bil Aljaž pripravljen na obrambo, saj je imel priči, ki sta bili pripravljene potrditi njegovo zgodbo o leseni piramidi. To sta bila vodnik Janez Klinar - Požganc in srenjski sluga Gregor Legat. »*Preizkave so trpele pol leta. Pa še žive priče (Požganc, Legat itd.), ki so pred 40 leti pomagale triangulaško črto postaviti civilnemu geometru, so dokazale, da so to črto (leseno piramido) postavili na drugem mestu, in nad (podčrtal Aljaž, op.p.) zemljo, ne pa pod zemljo (ne pod zemljo Metallplatte mit Kreuz).*»⁴⁰ Končno je pravdo ovrgel vojaški stotnik Schwarz, ki je pričal, da podzemeljske triangulacijske točke na Triglavu nikoli ni bilo in da je na tem mestu stala lesena piramida. »*In vojaki Hauptmann Schwartz in Oberlieutenant Guttmann, ki so kot vojaški maperji vnovič merili Triglav, so kot strokovnjaki dokazali, da 1) nikdar ni bilo podzemne triangulaške črte, 2) da je stala stara, prejšnja triang. točka, lesena, 12 metrov daleč od Aljaževega stolpa proti vzhodu.*»⁴¹

---

36 Klinar, Stanko. *Aljažev stolp*. Celje: Mohorjeva družba, 1993, 59.

37 Prav tam, 59.

38 Mikša, Ajlec, *Slovensko planinstvo*, 38–39.

39 Nadškofjski arhiv v Ljubljani (NŠAL), Župnijski arhiv (ŽA) Dovje, fasc. 2., *Kronika 1878–1925*, 49.

40 NŠAL, ŽA Dovje, fasc. 2, razne knjige, *Kronika 1878–1925*, 49.

41 NŠAL, ŽA Dovje, fasc. 2, razne knjige, *Kronika 1878–1925*, 49.

Stotnik je nato Aljaža prosil, da bi za mero vzel stolp in v sredini tlorisa zakopal škatlo s pergamentom kot resnično triangulacijsko točko. Vse to pa bi pomenilo, da je stolp pod cesarskim varstvom, čeprav v Aljaževi lasti. »In tako sem slavno zmagal in ni bilo treba, kakor je prej žugal, nemški dež. geometer, meni 1000 fl kazni plačati za komisijo. Ne vinarja nisem plačal, nemški denuncianti in tožniki so pa bili pa osramoteni!«. ⁴² Aljaž je nato stolp in zemljišče podaril Slovenskemu planinskemu društvu. ⁴³

Tudi s postavitvijo Staničevega zavetišča je Kranjska sekcija Nemško-avstrijskega planinskega društva Aljaža tožila, češ da je na državnem svetu. Prijava je res držala, saj je ravno v tistem času Verski sklad kupil parcelo, ki je na bohinjski strani segala vse do vrha Triglava. Nemci so se že veselili, da bo moral dovški župnik »luknjo« zazidati, pa je bilo veselje prezgodnje. Minister grof Falkenhayn je namreč presodil, da zavetišče ostane, Aljaž pa je moral letno plačati 10 krajcarjev najemnine. ⁴⁴

Od trenutka, ko je bil stolp avgusta 1895 postavljen na vrh Triglava, je začel hitro dobivati pomen, ki je presegal ne le njegovo prvotno zamisel, temveč tudi Aljaževe najdrznejše želje. Tisto, kar je bilo sprva morda videti kot skoraj nerealno upanje, je ljudstvo vzelo za svoje in stolpu dalo še močnejši, širši pomen, kot si ga je njegov pobudnik sploh lahko predstavljal. Pomenil je otipljiv dokaz, da je bilo mogoče tudi na najvišjem in najprestižnejšem vrhu Julijskih Alp uveljaviti slovensko navzočnost. V tedanjih razmerah je to razumel skoraj vsak, ki je spremljal dogajanje v planinskem svetu. Boj za gore, ki se je v prejšnjih letih kazal v gradnji koč, označevanju poti in

---

42 NŠAL, ŽA Dovje, fasc. 2, razne knjige, *Kronika 1878–1925*, 49.

43 NŠAL, ŽA Dovje, fasc. 2, razne knjige, *Kronika 1878–1925*, 49. Za Aljažev stolp je od leta 1895 in ves predvojni čas skrbelo Slovensko planinsko društvo oz. njen Osrednji odbor, po 2. svetovni vojni pa zanj skrbi Planinsko društvo Ljubljana – Matica. Aljažev stolp je bil oktobra 1999 razglašen za kulturni spomenik državnega pomena, novembra istega leta pa za last države, ki je oskrbništvu še naprej prepustila Planinskemu društvu Ljubljana – Matica. Mikša, Peter. *Matica planinstva*. Ljubljana: Planinsko društvo Ljubljana–Matica, 2013, 161.

44 Stanko, *Aljažev stolp*, 59.

v tekmovanju med slovenskimi in nemškimi planinskimi društvi, je zdaj dobil svojo najbolj izpostavljeno točko – glavni strelovod.⁴⁵

Stolp je bil viden od daleč, kar mu je dajalo dodatno simbolno težo. Na razglednicah, v časopisnih člankih in v osebnih pripovedih je hitro postal stalnica. Ljudje so v njem prepoznavali zmago nad dolgoletnim nemškim vplivom v triglavskem pogorju, zmago, ki je imela tako praktično kot čustveno razsežnost.⁴⁶ Ker je stal na samem vrhu, je pomenil tudi prevzem tega prostora v slovensko simbolno last. Triglav je bil že pred stolpom prepoznaven kot pomemben vrh, toda prav stolp mu je dodal tisti element prepoznavne podobe, ki je omogočil, da je njegova simbolna vloga dobila še večji razmah.

Brez stolpa bi Triglav verjetno ostal predvsem naravna znamenitost in priljubljen planinski cilj, a ta kovinska konstrukcija je vrhu dala dodatno vsebino in sporočilo. Po drugi strani pa stolp sam ne bi mogel pridobiti tolikšne veljave, če ne bi stal na najvišji gori dežele. Ta vzajemnost med vrhom in stolpom je ustvarila trdno simbolno povezavo, ki se je z leti le še krepila.

Že v prvih letih po postavitvi so se v časopisih in planinskih publikacijah vrstile podobe in opisi stolpa. Na razglednicah je postal stalni motiv, pogosto skupaj s slovenskimi planinci, slovensko trobojnico in prizori z vrha.⁴⁷ Pisci so poudarjali, da se slovenska zastava na njem blešči nad vso deželo in da je stolp trdna točka v sicer negotovih časih narodnega boja. Obiski Triglava so se povečali, stolp pa je postal cilj sam po sebi. Obiskovalci so želeli vstopiti vanj, se vpisati v vpisno knjigo, ki jo je tja dal postaviti Aljaž, in s tem potrditi svoj vzpon ter pustiti sledi svojega obiska na simbolno obarvanem mestu.

---

45 Mikša, Peter in Matija Zorn. »Nacionalni boj za gore in slovenska identiteta.« *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 92/1 (2021), 73.

46 Mikša, Peter. *Triglav in Jakob Aljaž*. Ljubljana: Viharnik, 2017, 44.

47 Mikša, Ogrin, Glojek, »Od kod gorska identiteta Slovencev?«, 22.

Moč Triglava kot enega najpomembnejših simbolov slovenstva so hitro prepoznali ne le v Slovenskem planinskem društvu, temveč tudi v drugih slovenskih kulturnih, bralnih, športnih in stanovskih društvih, ki so ga začela vključevati v svoje publikacije, propagandno gradivo in simbolne podobe. S tem pa je tudi stolp postal znak pripadnosti in narodne zavesti.⁴⁸

LETO 1895 V PRVI VPISNI KNJIGI ALJAŽEVEGA STOLPA

Vpisne knjige so ena najbolj prepoznavnih značilnosti slovenskega planinstva. Vanje se obiskovalci vpisujejo z imenom, datumom, podatki o prihodu in smeri odhoda in kratko mislijo, s čimer ostajajo dragocen vir za preučevanje obiskovanja slovenskih gora. Njihova vloga je bila že od začetkov planinske organiziranosti večplastna. Po eni strani so bile dokaz o obiskih in podvigih, saj so alpinisti in planinci vanje zapisovali svoje dosežke, po drugi strani pa tudi prostor za izražanje pripadnosti in občutkov ob vzponu na vrh. Med najdragocenejšimi je prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa, ki jo je Jakob Aljaž položil v notranjost nove kovinske zgradbe na vrhu Triglava leta 1895.⁴⁹

Prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa je bila leta 1895 v uporabi med 8. avgustom in 21. oktobrom.⁵⁰ Knjiga je skrbno vezana, na naslovnici pa nosi vtisnjen napis »TRIGLAV PRO MEMORIA ALIAŽ 1895«. Na prvi notranji strani pa je Aljaž napisal sledeče: »*Salve, viator! Nomen Tuum et sententiam quandam, si placet, in hunc librum inscribere digneris - Hanc turriculam cum panorama consilio et sumptibus meis atque in fundo meo erexi 7/8 1895 in bonum commune. - Jacobus Aljaž, parochus in Dovje (Lengenfeld).*« oziroma v slovenskem zapisu »*Pozdravljen, popotnik! Blagovoli, če Ti je ljubo, zapisati v to knjigo ime svoje in kakšno misel. - Ta stolpič s panoramo sem*

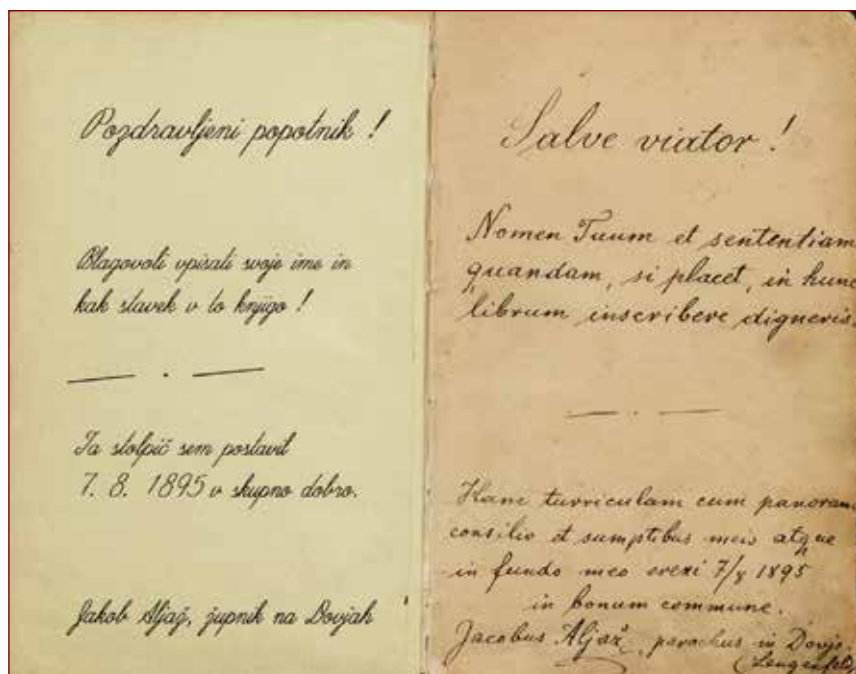
48 Več o poti Triglava iz gore v simbol lahko preberete v članku Mikša, Peter. »Od gore do simbola: Triglav in njegova vloga pri Slovencih.« *Geografija v šoli*, 29/2 (2021).

49 Lačen Benedičič, Irena in Saša Marec. »Prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa.« V: *Triglav 240: program in knjižnica izvlečkov*, ur. Matiji Zorn. Ljubljana: Založba ZRC, 2018, 68.

50 Vpisna knjiga Aljažev stolp 1895-1905. Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice.

postavil po svojem načrtu in na svoje stroške ter na svojem svetu 7. avgusta 1895 v javno korist. – Jakob Aljaž, župnik na Dovjem.»⁵¹

V knjigi se je v dobrih dveh mesecih nabralo 201 vpisov.⁵² Največ vpisov je bilo v avgustu, kar 129, skoraj polovico manj pa septembra. Obiski so bili seveda močno vezani na tedenske dni. Največ vpisov beležimo v ponedeljek (45), sledijo nedelje (44 oziroma), nato sobote (34), torki (24), srede (21), četrtki (18), najmanj pa je bilo obiskovalcev ob petkih, skupaj le 15.⁵³ Ti podatki kažejo, da se je največ ljudi na Triglav odpravljalo ob koncu tedna ali takoj po njem, ko so lahko združili pot z nedeljskim počitkom.

Zapis na prvi snotranji strani.

Vir: Vpisna knjiga Aljažev stolp 1895-1905. Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice.

51 Prav tam.

52 Podatki, pridobljeni iz članka Lačen Benedičič, Mesec, »Prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa«, 68.

53 Lačen Benedičič, Mesec, »Prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa«, 68.

Posebej zanimiv je podatek o strukturi obiskovalcev. V tem letu je bilo med vpisanimi le 13 žensk, kar priča o tem, da je bil vzpon na Triglav še vedno predvsem domena moških.⁵⁴ Prvih šestnajst vpisov v knjigi je bilo v celoti zapisanih v nemščini, šele nato so se začeli pojavljati slovenski zapisi. Skupaj jih je bilo več kot polovica, natančneje 120 v nemškem jeziku in 64 v slovenskem, nekaj tudi v italijanščini in češčini, dva vpisa v angleščini ter dva v latinščini. Posebej pri slovenskih imenih v nemškem zapisu lahko sklepamo, da gre pogosto za posledico šolske izobrazbe oziroma načina pisanja, ki so ga obiskovalci prevzeli v uradnem življenju. Pri domačinih pa so se ohranili povsem ljudski zapisi, skupaj s hišnimi številkami in domačimi imeni, kar daje knjigi dodaten etnografski pomen.⁵⁵

Vpis blagoslovitve stolpa na Triglavu 22. avgusta 1895.

Vir: Vpisna knjiga Aljažev stolp 1895–1905. Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice.

Knjiga razkriva, da so na Triglav leta 1895 prihajali iz najrazličnejših krajev. Najdemo zapise iz takratne Avstro-Ogrske: z Dunaja, iz Gradca, Trsta, Innsbrucka, Prage ... pa tudi iz oddaljenih mest, kot so München, Stuttgart, Regensburg ali celo Liverpool. Zanimivo je, da so med obiskovalci številni domačini iz Bohinja, Mojstrane, Dovjega, Radovljice, Jesenic idr. To kaže, da je bil

54 Prav tam, 68.

55 Prav tam, 69.

Triglav cilj tako lokalnih obiskovalcev kot tudi tujcev, ki so ga doživljali kot posebno turistično znamenitost.⁵⁶

Podrobnejši pogled v poklicni in družbeni profil vpisanih razkrije pestro sestavo. Najdemo akademike, doktorje medicine, filozofije in prava, gimnazijce, študente različnih fakultet, učitelje in dijake. Poleg njih so zapisani tudi preprosti poklici – kmetje, delavci, gozdarji, vojaki, pastirji in vodniki. Prisotni so bili tudi cerkveni predstavniki, kot so bogoslovci, diakoni in župniki.⁵⁷

Med vpisi izstopajo številne zahvale Aljažu. Obiskovalci so se mu zahvaljevali za postavitve stolpa, ga slavili kot velikega zaslužnika slovenskega planinstva in mu izražali spoštovanje. Med najpogostejšimi zapisi so izrazi, kot je »Slava prvemu turistu Aljažu«, kar je bil odraz velikega priznanja, ki ga je užival med sodobniki.

Če povzamemo, je prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa za leto 1895 izjemno bogat vir podatkov. Ne razkriva le števila obiskovalcev in njihove družbene strukture, temveč tudi miselnost časa, v katerem je stal stolp šele nekaj tednov. Statistika obiska potrjuje, da se je Triglav uveljavil kot množično obiskovana gora, hkrati pa kot simbol, ki je že ob svojem začetku pritegnil pozornost širšega kroga ljudi. Vpisna knjiga je zato dragocen dokument, ki združuje osebne spomine, zgodovinske osebnosti in preprost zapis domačinov, vse pa povezuje dejstvo, da so želeli pustiti sled svojega koraka na najvišjem slovenskem vrhu.

ZAKLJUČEK

Postavitve Aljaževega stolpa leta 1895 je bila dejanje, ki ga ne moremo razumeti ločeno od okoliščin, v katerih je nastalo. Aljaž je s svojim nakupom zemljišča in lastnimi sredstvi odgovoril na vprašanje, kako naj Slovenci na simbolni in praktični ravni obeležijo svoj najvišji vrh. Stolp ni bil samoumevna pridobitev, temveč rezultat širših razmer: naraščajočega pomena

56 Podatki pridobljeni iz članka Lačen Benedičič, Mesec, »Prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa«, 68.

57 Lačen Benedičič, Mesec, »Prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa«, 69.

gora kot prostora narodne identifikacije, dejavnosti planinskih društev, pa tudi razprav o mejah, lastništvu in dostopu do gorskega sveta. V tem okviru je dejanje enega človeka pridobilo težo, ki je presegala njegovo prvotno pobudo.

Vpisna knjiga, ki jo je Aljaž položil v notranjost stolpa, je postala dokument teh procesov. Z vpisi obiskovalcev se je kazala prepletenost različnih družbenih plasti, jezikov in geografskih okolij. Stolp je s svojo trdno, kovinsko obliko nudil varno zavetje, knjiga pa je vsakemu omogočila, da je svoje dejanje zabeležil in ga vpisal v kolektivni spomin.

Podatki iz leta 1895 omogočajo vpogled v konkretne značilnosti obiskovanja: število in sestavo obiskovalcev, pogostost prihodov, jezike zapisov in raznovrstne komentarje. Statistika obiskov po dnevih in mesecih pokaže, da se je Triglav hitro uveljavil kot cilj širšega kroga ljudi, medtem ko zapisi o vremenu, vodnikih in skupinah razkrivajo prakso tedanjega planinarjenja. Posebej pomenljivo pa je, da knjiga hkrati odraža tedanje narodnostne odnose – prevlado nemških zapisov ob rastočem deležu slovenskih –, kar je dajalo stolpu dodatno simbolno vrednost.

Ko danes beremo te zapise, se lepo pokaže, da stolp ni bil le gradbeni poseg na vrhu gore, temveč je postal del širše zgodbe o slovenskem planinstvu, narodnem uveljavljanju in kulturni krajini Julijskih Alp. Vpisna knjiga potrjuje, da so ljudje v njem videli več kot le priročno zavetje: postal je prostor izražanja, hvaležnosti in pripadnosti. Prav v tem se kaže njegova posebnost – materialna konstrukcija, ki je skozi zapise pridobila nesovno razsežnost.

Prvi meseci po postavitvi stolpa so razkrili proces, ki se je v naslednjih desetletjih samo še stopnjeval: Triglav je iz planinskega cilja prerasel v eno osrednjih prizorišč slovenskega narodnega prebujenja. Brez Aljaževe pobude in brez okoliščin, ki so jo omogočile, stolp nikoli ne bi dosegel takšne simbolne moči; njegova lega na najvišjem vrhu pa mu je dala dodaten pomen, ki ga je ljudstvo hitro sprejelo. Vpisna knjiga potrjuje, da je Triglav že tedaj postal sestavni del slovenske simbolne krajine – prostor, kjer so se

srečevali različni sloji, jeziki in predstave, a kjer se je vedno znova utrjevala zavest o slovenski narodni pripadnosti.

VIRI IN LITERATURA

NŠAL – Nadškofijski arhiv v Ljubljani

Nadškofijski arhiv v Ljubljani (NŠAL), Župnijski arhiv (ŽA) Dovje, fasc. 2., Kronika 1878–1925.

Arhiv republike Slovenije (SI ARS), 0068A, Register društev, št. 3342, Slovensko planinsko društvo, Pravila društva.

Slovenski planinski muzej

Vpisna knjiga Aljažev stolp 1895–1905. Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice.

Časopisni viri

»Aljažev stolp na Triglavu.« *Slovenec*, 6. avgust 1895.

Aljaž, Jakob. »Planinski spomin.« *Planinski vestnik*, 22/6 (1922).

Aljaž, Jakob. »Oris mojega življenja.« *Planinski vestnik*, 23/10 (1923).

Aljaž, Jakob. »Planinski spomini.« *Planinski vestnik*, 23/5 (1923).

Debelak Deržaj, Mira Marko. »Kronika Triglava.« *Planinski vestnik*, 49/2 (1949).

Tuma, Henrik. »Po severni steni Triglava.« *Planinski vestnik*, 9/9 (1910).

Literatura

Deutscher und Österreichischer Alpenverein »Section Krain« in Laibach 1874–1901. Ljubljana: Selbstverl. der Section Krain des deutschen und österreichischen Alpenvereines, 1901.

Klinar, Stanko. *Aljažev stolp*. Celje: Mohorjeva družba, 1993.

Lačen Benedičič, Irena in Saša Marec. »Prva vpisna knjiga Aljaževega stolpa.« V: *Triglav 240: program in knjižnica izvlečkov*, ur. Matiji Zorn. Ljubljana: Založba ZRC, 2018.

Mikša, Peter. *Matica planinstva*. Ljubljana: Planinsko društvo Ljubljana-Matica, 2013.

Mikša, Peter. »«Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga« : Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju.« *Zgodovinski časopis*, 69/1–2 (2015).

Mikša, Peter, Matej Ogrin in Kristina Glojek. »Od kod gorska identiteta Slovencev?« *Geografski zbornik*, 64/3–4 (2017).

Mikša, Peter. *Triglav in Jakob Aljaž*. Ljubljana: Viharnik, 2017.

Mikša, Peter in Zorn Matija. »The »battle« for the mountains: Germans versus Slovenes in the South-Eastern Alps in the late 19th and early 20th century.« V: *Advances in environmental research*, ur. Justin A. Daniels, 199–227. New York: Nova Science Publishers, 2018.

Mikša, Peter in Matija Zorn. »Nacionalno "markiranje" slovenskih gora pred prvo svetovno vojno; National marking of Slovenian mountains before World War I.« *Igra ustvarjalnosti*, 6/6 (2018).

Mikša, Peter. »Od gore do simbola: Triglav in njegova vloga pri Slovencih.« *Geografija v šoli*, 29/2 (2021).

Mikša, Peter in Matija Zorn. »Nacionalni boj za gore in slovenska identiteta.« *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 92/1 (2021).

Mikša, Peter in Kornelija Aljec. *Slovensko planinstvo skozi čas*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2022.

Mikša, Peter in Maja Pirš. »«Triglavski kralj«, sin Elizabete Jarc iz Gabrja.« *Domači kraj: zbornik Občine Dobrova – Polhov Gradec in okoliških krajev*, 7/7 (2025).

Mlakar, Janko. *Jakob Aljaž, triglavski župnik*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 1953.

Strojin, Tone. *Zgodovina slovenskega planinstva: Slovenska planinska organizacija: SPD-PZS: 1893–1948–2003*. Radovljica: Didakta, 2009.

Spletni vir

Kumer, Zmago in Igor Grdina: »Aljaž, Jakob (1845–1927)« Dosegljivo na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi127893/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (dostop: 20. avgust 2025).

POVZETEK

Leto 1895 je pomenilo prelomnico v slovenskem planinstvu in širšem narodnem življenju. Gore so v drugi polovici 19. stoletja postajale vse pomembnejši prostor kulturnega in političnega izražanja. V njih so se križali interesi predvsem nemških in slovenskih planinskih društev, zato je bil Triglav več kot zgolj najvišji vrh – postal je prizorišče simbolnega tekmovanja. V tem kontekstu je Jakob Aljaž sredi 90. let uresničil svojo zamisel o majhnem stolpu na vrhu Triglava. Kovinska zgradba, ki jo je lastnoročno financiral in postavil na zemljišču, ki ga je pred tem kupil, je imela praktično vlogo zavetja in hkrati jasno narodno sporočilo.

Stolp je postal zbirališče planincev, prostor praznovanj in slovesnosti, pa tudi predmet javnih razprav o pomenu gora. Na vrh so prihajale skupine različnih profilov: domačini, učitelji, študenti, zdravniki, umetniki, pa tudi tujci iz večjih mest monarhije in širše Evrope. Stolp je torej od začetka nagovarjal širok krog obiskovalcev in presegal meje lokalnega okolja.

Poseben vpogled v dogajanje daje prva vpisna knjiga, ki jo je Aljaž položil v notranjost stolpa. V dobrih dveh mesecih, od 8. avgusta do 21. oktobra 1895, se je vanjo zapisalo 201 obiskovalec. Statistika pokaže največ vpisov v avgustu, nekoliko manj septembra, posamezne pa še oktobra. Največ jih je bilo ob nedeljah in ponedeljkih, kar potrjuje organizirane skupinske vzpone. Med obiskovalci je bilo le nekaj žensk. Z jezikovnega vidika prevladuje nemščina, sledi slovenščina, najdemo pa tudi zapise v italijanščini, češčini, angleščini in latinščini. V knjigi se prepletajo imena preprostih domačinov in uglednih posameznikov, številni zapisi pa izražajo hvaležnost Aljažu za njegovo dejanje.

Prva vpisna knjiga je zato več kot seznam imen. Dopolnjuje razumevanje leta 1895 kot prelomnega trenutka, ko je stolp združil praktično zavetje, narodno simboliko in osebne odzive obiskovalcev. Skupaj z zgodbo o nastanku in postavitvi tvori enega ključnih virov za razumevanje simbolne rasti Triglava, ki je postal prostor, kjer so se srečevali različni sloji, jeziki in predstave, ter s tem pridobil osrednje mesto v slovenski kolektivni zavesti.